

*Наталія Іванівна Кабанець,
асистент кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ ТА КОНСТРУКТИВНЕ ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ

Суспільний договір є одним із основних понять філософії права, а точніше, старої класичної школи природного права. У XVIII ст. – на початку XIX ст. на його інтерпретації будувалась концепція громадянського суспільства та правової держави. Але з середини XIX ст. його науковість почала піддаватися сумніву в філософії права, юридичному позитивізмі, що не сприяло теоретичній розробці цього поняття.

Так, зокрема, воно критикувалось за метафізичну природу, що містила засади раціонально-логічного, а не історичного розгляду понять – після зауважень історичної школи права така позиція вважалась не науковою. Фрідріх Вільгельм фон Гегель, розглядаючи ідею держави як прояв абсолютного духу, що втілюється в понятті, заперечував раціонально-логічне поняття держави, що витікає з договору [1, с. 280-285]. Г. Ф. Шершеневич, критикуючи поняття суспільного договору та договірну теорію походження держави, вважав, що «державна не визначається як правова категорія» [14, с. 108-111, 212-213, 252-255]. На цій підставі вчений не визнавав за суспільним договором, як публічно-правовим зобов'язанням, нормативної юридичної природи, характерної для приватно-правових договорів. Г. Еллінек – представник неокантіанської школи XIX ст., творець загального вчення про державу, вважав, що договір є логічною категорією, яка пояснює створення держави як раціональне поняття. Але при цьому, головним недоліком метафізичного первісного контракту вважав те, що при його аналізі не до кінця дотримано наукового правового методу розгляду, що не дає можливості сформулювати чітке юридичне поняття держави: «договір для багатьох є лише *causa proxima* держави, за якою в якості *causa remota* стоїть або природний інстинкт, або вища етична норма, так що ці вчення зливаються з психологічними та етичними вченнями» [3, с. 157].

Сучасна вітчизняна філософія права дотримується поглядів щодо ненауковості поняття суспільного договору та неможливості його використання в юридичній теорії, вважаючи, що воно – утопія, передана нам зі старої школи природного права, яка лише інспірує мрії про прекрасне майбутнє, але не несе ніякого наукового змісту [8, с. 79-81]. Однак, в деяких некласичних зарубіжних підходах сучасної філософії права такий договір згадується в позитивному науковому сенсі, як засада соціального консенсусу і базове поняття для аналізу концепції справедливості [11, с. 29-30, 134, 228-233]. Політичний конструктивізм використовує поняття договору як спосіб моделювання ефективної системи політичної та суспільної влади, за якої захищаються природні права. Проте, при цьому не йдеться про договір як про теорію походження (створення) держави у юридичному розумінні. Так, Р. Дворкін, характеризуючи «теорію справедливості» Дж. Ролза, вказує, що той використовує первісний контракт як засіб у поясненні штучної раціональної конструктивної моделі суспільної кооперації на засадах двох базових принципів справедливості [2, с. 233, 237, 243]. При цьому, його теорія договору є теорією захисту природних прав громадян у суспільстві (зокрема, фундаментального права людини на гідність та повагу), але не теорією обґрунтування загального правового статусу особи [2, с. 260-263].

Можна зазначити, що сучасні концепції справедливості, які містять засади конструктивізму, недостатньо чітко окреслюють в понятті суспільного договору нормативно-юридичний елемент, який власне і визначає його наукову природу як правового поняття. Насамперед, теоретична розробка поняття суспільного договору вимагає звернення до засад нормативної теорії права, де цьому поняттю, на жаль, не надавалось належної уваги у зв'язку з критикою його метафізичної природи в старій школі природного права. Тому розгляд нормативної природи суспільного договору, як первісного контракту, особливого поняття філософії права, яке дає можливості для конструктивного моделювання та створення концепцій справедливості з урахуванням нормативної теорії права, залишається завданням для вирішення і з позицій сучасної науки.

Погляд на первісний договір як на нормативно-правове, а не просто метафізичне поняття передбачає визначення його філософсько-правової та спеціально юридичної природи. Аналізую-

чи нормативну природу цього поняття стануть зрозумілими фундаментальні положення теорії права, на яких повинне здійснюватися конструктивне моделювання належної системи політичної самоорганізації суспільства. Таке поняття має критичну природу в правовій реальності, а методом його обґрунтування виступає критичний трансцендентальний аналіз. У школі Г. Когена, яка заклала основи нормативної філософії права, цей метод характеризується як метод трансцендентальної дедукції понять. Його використання показує гносеологічну природу суспільного договору. Юридична природа цього поняття розкривається при аналізі юридичним методом структури елементів публічно-правового зобов'язання, яким цей договір виступає в системі права.

Гносеологічний зміст суспільного договору.

Якщо розглядати суспільний договір у філософсько-правовому розумінні, то він є нормою – у значенні норми як правила належного ряду пізнання. Таке правило має гносеологічну природу, категоріальний статус і виконує певну функцію відносно інших категорій правової реальності.

Гносеологічна природа нормативного суспільного договору полягає в тому, що він є деонтологічним правилом – нормою, що має належний характер.

Деонтологічний ряд пізнання, за визначенням представників Марбурзької школи філософії права, вивчає належне буття речей, а не суще. При цьому, використовується етико-телеологічний принцип закономірності пізнання природи речей. Такий принцип закономірності відрізняється від телеологічного та каузального, характерних для онтологічного ряду пізнання. Він застосовується в етиці, праві, релігії – сфері наук про дух, тоді як два інші використовуються в науковому природознавстві [12, с. 79-141]. Якщо суспільний договір є правилом деонтологічного ряду пізнання, то він має належну обов'язкову природу і в цьому розумінні є нормою, що визнає такий порядок буття речей, який враховує їх мету існування, і не просто мету існування, а Кінцевою мету буття. Розгляд речей за Кінцевою метою їх буття при формулюванні понять про них означає, що в науці береться до уваги етико-телеологічний принцип закономірності розгляду понять, характерний для деонтологічного ряду пізнання.

Це правило, як категорія правової реальності, визначає порядок зв'язку інших двох фундаментальних категорій права «особа» та «річ». «Особа, річ, відношення та правило відношення – базові категорії правової реальності» [12, с. 218]. Норма договору в даному випадку є правилом відношення, яке вимагає пояснення.

Юридичне відношення в пізнанні має характер не суб'єкт-об'єктного, притаманного для речей онтологічного ряду пізнання, а суб'єкт-суб'єктного, характерного для речей деонтологічного ряду пізнання. Суб'єкт-суб'єктне відношення є міжсуб'єктним, або інтерсуб'єктним спілкуванням. Воно має інші характер, мету та завдання у пізнанні. Якщо при суб'єкт-об'єктному відношенні в пізнанні базовими гносеологічними категоріями виступають «суб'єкт пізнання» та «об'єкт пізнання», де суб'єкт пізнання – особа, що здійснює пізнавальну діяльність, а об'єкт – предмет реальності, що пізнається, річ, то при суб'єкт-суб'єктному відношенні ми маємо відношення двох (або більше) осіб, метою якого виступає створення цих осіб у якості суб'єктів права. Створення осіб у якості суб'єктів права є Кінцевою метою їх міжсуб'єктного спілкування. Така мета є етичною метою, виступаючи водночас і правовою. Оскільки юридичне відношення є моральним відношенням у деонтологічному ряді пізнання, то при такому відношенні розглядається ставлення особи до іншої особи як до цілі як такої, а не як до засобу задля вирішення своєї власної цілі. Засобом, що допомагає особі стати ціллю в спілкуванні з іншою особою є річ [12, с. 218, 300-302]. Тобто, юридичне відношення є, за суттю, інтерсуб'єктним (міжсуб'єктним) відношенням осіб – відношенням між суб'єктами права з приводу володіння (користування та розпорядження) речами, де річ є засобом, що допомагає особі стати етичною метою-ціллю – суб'єктом права. Воно є нормативним зобов'язанням договірного характеру.

Нормативне договірно-правове зобов'язання, як юридичне відношення, є категорією права, що пов'язує дві інші базові правові категорії – «особа» та «річ», але воно ще вказує і правило поєднання цих категорій. Тобто, нормативний договір, як правило належного, є нормою, яка вказує у який спосіб пов'язуються особи в інтерсуб'єктному спілкуванні з приводу речей. Порядок та спосіб поєднання осіб у «міжсуб'єктному спілкуванні з приводу речей» вказує на вид нормативного договору. При цьому, в юридичному плані, нас має цікавити вид договору, що має публічно-правову, а не приватно-правову природу. Отже, суспільний договір – первісний контракт як нормативне публічно-правове зобов'язання.

Такий договір визначає порядок, за яким у міжсуб'єктному спілкуванні осіб створюється особа та суб'єкт публічного права, та вводяться гарантії особистого права для суб'єктів такого договору. Засобом, що допомагає особі стати ціллю тут виступає публічна річ, яка має рес-

публіканський механізм публічної влади. Створення такого механізму дає підстави вважати, що при укладенні вказаного договору ми отримаємо особливого штучного суб'єкта права – публічну юридичну особу, яка повинна захищати правовий статус осіб, які уклали нормативний первісний контракт.

Тобто, укладення такого договору слід розглядати як певну процедуру моделювання в правовій реальності, за якої вводяться гарантії суб'єктивного права особи шляхом створення публічної юридичної особи. Така процедура має обов'язкову деонтологічну природу, вона визначає загальну закономірність належного створення механізму публічної самоорганізації суспільства в правовій реальності. При належному створенні механізму публічної влади йдеться не просто про ефективний засіб гарантій особистих прав у суспільстві, як це передбачається теоріями сучасного політичного конструктивізму прикладної направленості, а про правильний і єдино можливий засіб, якби ми планували його з позицій фундаментальної науки. Належний характер конструктивного моделювання, загалом, обґрунтовується при цьому через врахування необхідних і достатніх умов певної правової процедури моделювання. У праві така процедура розглядається як укладення договірної зобов'язання, що має нормативну природу. Тому й суспільний договір, що має нормативну природу, повинен розглядатися як належна публічно-правова форма процедури моделювання такої форми публічної самоорганізації громадянського суспільства, при якій захищаються суб'єктивні особисті права.

Належний характер нормативного суспільного договору при конструктивному моделюванні в фундаментальній теорії права визначає необхідний і достатній порядок створення суб'єкта публічно-правового спілкування в громадянському суспільстві та введення загальних формально-юридичних гарантій особистого права в правовій реальності [4, с. 74-85].

Юридичний зміст та структура нормативного суспільного договору.

З позицій теорії права, ми повинні говорити про суспільний договір як про певну конструктивну модель політичної самоорганізації суспільства на засадах права, що має належну юридичну форму нормативного договору. Цей договір є публічно-правовим договором про політичну самоорганізацію громадянського суспільства в формі юридичної особи та суб'єкта публічного права задля гарантій особистих прав громадян та забезпечення їх спілкування на засадах права.

Юридичний зміст нормативного суспільного договору полягає в тому, що суб'єкти права (фізичні особи) створюють суб'єкта публічно-правового спілкування (юридичну особу). Створюючи суб'єкта публічного права, суб'єкти нормативного договору переслідують мету ввести для себе гарантії свого правового статусу особи. Укладення суспільного договору для його суб'єктів у громадянському суспільстві є об'єктивною юридичною процедурою визнання за ними в правовій реальності правового статусу осіб (як суб'єктів права), а не речей (як об'єктів права). Публічно-правовий договір щодо створення суб'єкта публічного права – це різновид нормативного зобов'язання, тому юридичний зміст такого договору може бути розкрито на підставі аналізу елементів його структури.

Структура нормативного договору розглядається як його внутрішня формально-логічна будова. Обґрунтовуючись в метафізиці на основі догми права, саме вона виступає як логічний ргіус договірної теорії в нормативізмі – внутрішньою формою договірної зобов'язання, що визначає його належний характер в гносеології і категоріальний статус в метафізиці [4, с. 76-79]. Загальна структура нормативного договору включає елементи: Суб'єкти, Об'єкт, Предмет, Гарантії. Вона спільна для всіх видів нормативних договорів, але кожен договір в межах цієї структури має свій юридичний зміст.

Суб'єктами суспільного договору, як нормативного публічно-правового зобов'язання, виступають як фізичні, так і юридичні особи – суб'єкти публічного права. Метою та об'єктом договору є суб'єктивна ціль осіб, які укладають такий договір – стати суб'єктами права та створити гарантії свого правового суб'єктивного статусу. Предмет суспільного договору – це особлива річ-засіб, що допомагає особам у договорі стати суб'єктами права та гарантувати свій правовий статус. При цьому, предметом нормативного суспільного договору є створення юридичної особи як суб'єкта публічно-правового спілкування. Гарантії в договорі стосуються як статусу суб'єктів договору, що мають загальний формально-юридичний зміст, так і предмета договора, що має конструктивний характер.

Зупинимось докладніше на аналізі цих положень.

Суб'єкти нормативного суспільного договору.

У публічному праві нормативний договір укладається на декількох рівнях, де його суб'єктами виступають як фізичні, так і юридичні особи. Особливістю суб'єктів нормативного суспільно-

го договору, як специфічних суб'єктів публічного права є те, що в конструктивному плані метою укладення ними такого договірної зобов'язання виступає створення моделі публічної влади за «правилом суб'єкта». Створені суб'єкти публічного права, в свою чергу, можуть виступати суб'єктами нормативного суспільного договору вищого рівня публічного права. Тобто, нормативний публічно-правовий договір виступає при конструктивному моделюванні формулою перенесення моделі суб'єкта права на всі рівні публічного права: від особистого індивідуального до загальнолюдського.

Слід зазначити, що в публічному праві є декілька рівнів укладення нормативного суспільного договору, де його суб'єктами виступають громадяни окремого суспільства – на першому рівні; територіальні громади в рамках держави – на другому рівні; окремі держави в рамках міжнародного публічного спілкування – на третьому рівні публічного права. Маючи загальні ознаки, для кожного рівня публічного права такі договори мають також і своє особливе призначення і назву. На рівні окремої спільноти індивідів – це громадянський договір, на рівні держав та територіальних громад – це федеративний договір [6, с. 267-268].

Об'єкт суспільного договору.

Ще Е. Кант відмічав, що первісний контракт є особливою угодою щодо створення громадянського суспільства і в цьому розумінні відрізняється від існуючих конституційних угод: «З усіх договорів, первісний контракт відрізняється тим, що хоча в сенсі його виконання він і схожий на інші договори, але в нього зовсім інший принцип його укладення, і цей принцип відрізняє його від інших угод саме метою укладення такого договору». Особливістю нормативного публічно-правового договору є те, що для нього введення гарантій суб'єктивно-особистих прав (на всіх рівнях публічного права) передбачається як його власна мета [5, с. 77-78, 260]. Визначення мети суспільного договору має гносеологічний і позитивно-юридичний аспекти.

Норма договору (як правило належного моделювання) – це юридичне відношення і права категорія, яка визначає статус інших правових категорій (особа і суб'єкт права, суб'єкт публічного права) у правовій реальності. Але якщо ми визначаємо статус фундаментальних правових категорій, ми тим самим окреслюємо правову реальність, як особливу реальність належного пізнання понять. З позицій гносеології права, ми тим самим визначаємо умови, за яких можливим буде пізнання в позитивній науці права. Особлива реальність, в якій визначено категоріальний статус осіб та суб'єктів права на засадах нормативного договірної зобов'язання є метаправовою реальністю. І визначення такої реальності виступає об'єктом нормативного суспільного договору як публічно-правового зобов'язання, в онтологічному сенсі [9, с. 280, 283-284; 7, с. 19-20]. Такий об'єкт має не тільки метафізичний, але й позитивно-правовий зміст.

Забезпеченням правосуб'єктності осіб окреслюється особлива правова реальність базових категорій, а весь процес політичного спілкування таких правових осіб в суспільстві формально визначається в рамках правового поля як позитивний правопорядок. Тобто, визначення категоріального статусу і правосуб'єктності осіб у метафізиці дає можливість визначити засади правового спілкування таких осіб у позитивно-правовій реальності. Таким чином, нормативний суспільний договір, виступаючи метафізичною категорією, уможливорює гносеологічне поняття «міжсуб'єктного спілкування осіб з приводу речей» як реальне позитивне правовідношення. Зокрема, воно уможливорює визначення громадянського правового статусу осіб як поняття конкретного політико-правового зв'язку держави з індивідом. Через укладення суспільного договору досягається гарантія суб'єктивно-правового статусу осіб у метафізиці права, на підставі якого визначається громадянський статус осіб у окремому суспільстві як позитивне поняття – конституційний статус особи, що визначається на підставі конституційного акту в державі.

Отже, саме визначення сфери правової реальності та забезпечення позитивного правопорядку, в рамках якого визнане суб'єктивне право особи (в загальнолюдському масштабі) і забезпечена його реалізація, виступає як Кінцева мета і ціль суспільного договору і є тим об'єктивним благом, що переслідується його укладенням. Тобто, воно є об'єктом нормативного публічно-правового зобов'язання.

Предметом суспільного договору є створення суб'єкта публічно-правового спілкування, здатного виступати суб'єктом суспільного договору вищого рівня публічного права. Предмет нормативного договору нижчого рівня публічного спілкування виступає суб'єктом публічного права і може бути суб'єктом публічно-правового договірної зобов'язання вищого рівня організації.

Для рівня громадянського суспільства, де суб'єктами договору виступають фізичні особи, предметом суспільного договору є особлива публічна річ, що з часів Цицерона визначається як

республіка (*res publica*) – втілення публічного «спілкування громадян на засадах права та єдності інтересів». Вона має особливий устрій, на підставі якого розцінюється як юридична особа та суб'єкт публічного права, тобто має таку правову характеристику як суб'єктоздатність. Оскільки порядок обґрунтування її суб'єктоздатності задається через формулу договірної зобов'язання, що має юридичну природу, то у метафізиці права XVIII ст. така держава визначена як правова держава.

Отже, «правова держава» – це логічний термін, яким у метафізиці права, при моделюванні на засадах нормативного публічно-правового зобов'язання пояснюється створення публічної речі як юридичної особи і суб'єкта публічного права – предмета нормативного суспільного договору.

Держава у даному випадку розглядається номінально як юридичне поняття, що підлягає обґрунтуванню на засадах права, тому це – правова (юридична) держава. Номінальний характер поняття вказує на те, що держава, як юридична особа, не існує як фізична особа – громадянин. Але вона реально має форму республіканського устрою, яка визначає її суб'єктоздатність, за наявності якої ми її розглядаємо державу в праві не як річ, а як особу. Поняття юридичної особи має номінальний характер, але форма її устрою – механізм організації публічної влади – річ абсолютно реальна. Тому, правова держава як юридична особа – це не фікція у розумінні вдаваного поняття неіснуючої природи. Це поняття номінально-реальної природи: саме поняття держави як суб'єкта права має номінальний характер, функції її республіканського механізму – реальні [13, с. 310-315].

Гарантії.

Завдання, яке сьогодні вирішує політичний конструктивізм, намагаючись створити ефективні механізми політичної влади в старій школі природного права формулювалось як практичне завдання створення досконалого механізму політичного спілкування, який зміг би нівелювати прояви недоброї волі в природі людини, спрямовуючи її, навіть всупереч злим намірам, діяти за «правилом суб'єкта» – реалізуватись за правилом Кінцевої мети. Це виявляється можливим, якщо мислити і саму форму організації суспільства за типом суб'єкта права – самосвідомої особи. Тоді і для фізичних, і для юридичних осіб права обов'язковим є і саме «правило суб'єкта», і дотримання його в процесі інтерсуб'єктного спілкування. Наявність механізму суб'єктоздатності держави дає підстави розцінювати державу не просто як річ – об'єкт, тобто несвідомий предмет в будь-яких руках управління, а здатний до самостійного свідомого функціонування публічно-правовий механізм самоорганізації суспільства – суб'єкта права. Конструктивний механізм політичного спілкування передбачає при цьому штучне відтворення для держави аналогу організації природної людської свідомості, здатного до прийняття розумних рішень, або інакше – механізму практичного розуму [10, с. 299]. Цей механізм означає реальну можливість здійснення трьох функцій публічної влади, подібних до функцій людської самосвідомості: прийняття рішень загального характеру (законодавча функція свідомості), реалізація цих рішень (виконавча функція свідомості) і судження про справедливість (правосуддя). Організаційною основою поєднання цих функцій в єдиний публічний механізм виступає принцип розподілу влад (як інструментальне забезпечення принципу здатності і реалізації судження в самосвідомості).

Таким чином, механізм публічної влади, що об'єднує три функції раціонально-вольової свідомості, вводить (в процес політичної самоорганізації суспільства) форму конструктивної організації – республіканський механізм практичного розуму, який функціонує на засадах принципу розподілу влад. Метафізичний зміст такого механізму полягає в тому, що він перетворює «річ» на «особу», змінюючи категоріально-правовий статус держави (завдяки чому держава у метафізиці права розглядається не як публічна річ, а юридична особа та суб'єкт права). Тому створення такого механізму публічної влади для держави визначає її юридичну властивість у правовій реальності – суб'єктоздатність і є конструктивною гарантією її правового статусу як юридичної особи.

Особливий правовий устрій держави, що забезпечує її суб'єктоздатність, прийнято визначати в правовому конструктивізмі як юридичну форму держави – її республіканський устрій. Держава, що містить республіканський устрій і в правовій реальності має категоріальний статус особи і суб'єкта права, і називається правовою державою. Республіканський устрій – публічний механізм розподілу влад, як юридична форма держави, виступає особливою конструктивною гарантією правосуб'єктності держави.

Конструктивна гарантія правового статусу особи у вигляді форми республіканського устрою є реально існуючим механізмом публічного самоврядування, але формально-юридична гарантія правового статусу особи, як поняття її суб'єктоздатності, має номінальний характер. Формальна

гарантія правосуб'єктності держави в метафізиці одночасно є її конструктивною гарантією в практиці державного будівництва, тому забезпечення елементів правосуб'єктності держави у формально-юридичному сенсі одночасно у конструктивному плані є визначенням належної республіканської форми устрою правової держави.

При цьому створення держави як юридичної особи, через введення в конструкцію її організації республіканського устрою, виступає і загальною формально-юридичною гарантією правового статусу осіб (фізичних та юридичних), як об'єкта договору. Так, гарантування загального суб'єктивно-особистого правового статусу (як фізичних, так і юридичних осіб) є і метою самого нормативного суспільного договору, і тим засобом, що вирішує проблему конструктивізму з допомогою нормативного суспільного договору: у межах правового поля вона уможлиблює розумне вирішення будь-яких конфліктів для правових осіб завдяки публічно-правовому механізму їх самоорганізації. Тобто, елемент гарантій правового статусу особи відноситься і до об'єкта, і до предмета нормативного зобов'язання.

Слід ще раз звернути увагу на загальний характер елемента формально-юридичних гарантій правового статусу особи в структурі нормативного договору та його зв'язок з особливою конструктивною гарантією для правової держави в формі республіканського устрою. Нормативний договір укладається з метою забезпечення правового статусу осіб як для суб'єктів суспільного договору, так і, в принципі, для визначення самої категорії особа і суб'єкт права в правовій реальності (об'єкт договору), шляхом створення правової держави (предмет договору), що має республіканський устрій (гарантія договору). Тобто: а) конструктивна гарантія правосуб'єктності держави є формальною гарантією правосуб'єктності фізичних осіб, як суб'єктів права і суб'єктів нормативного суспільного договору; і, більше того, б) вона одночасно є загальною формальною гарантією правового статусу осіб (як фізичних, так і юридичних) – як загального поняття правосуб'єктності осіб у правовій реальності.

Отже, в результаті укладення суспільного договору гарантується в цілому правовий статус особи в суспільстві, а держава (публічна річ) створюється як особа та суб'єкт публічного права. У такий спосіб забезпечується загальна правосуб'єктність осіб у рамках правової реальності, чим визначається можливість їх спілкування на засадах права в суспільстві – позитивний правопорядок.

Таким чином, нормативний суспільний договір, як наукове поняття, уточнює метафізичні характеристики первісного контракту з позицій гносеології та теорії права, що дає можливість для конструктивного моделювання в фундаментальній теорії права.

Таке поняття суспільного договору слід розглядати як метаправову категорію, що вказує на зв'язок інших базових категорій права («особа» та «річ») і визначає належну процедуру моделювання публічно-правової реальності. Формула публічно-правового договору, фактично, виступає в метафізиці метатеорією позитивного юридичного досвіду, а з позицій гносеології права – умовою можливості позитивної юридичної науки. Цей договір як деонтологічне поняття є необхідним при побудові належної конструкції системи публічної влади в громадянському суспільстві, оскільки він є формально-юридичною умовою для представлення процедури моделювання, за якою мислиться створення об'єктивних гарантій суб'єктивно-особистих прав у громадянському суспільстві. Суб'єктивно-особисте право, і в цілому як правовий статус особи, і як окремі прояви цього статусу (зокрема, право на гідність та повагу), в конструктивному плані гарантується на основі і через процедуру правового моделювання, за якою мислиться укладення такого договору, оскільки без нього, у формально-правовому сенсі, ми «не можемо собі пояснити створення ніяких гарантій суб'єктивних прав особи – ні приватних, ні публічних» [12, с. 308-316].

Список літератури:

1. Гегель Г. *Философия права* / Г. Гегель. – М.: Мысль, 1990. – 524 с.
2. Дворкін Р. Серйозний погляд на права / Р. Дворкін / [пер. з англ. А. Фолкін]. – К.: Основи, 2001. – 519 с.
3. Еллинек Г. *Право современного государства* / Г. Еллинек. – Т. 1: *Общее учение о государстве*. – СПб.: Изд-во юридического книжного магазина Н. К. Мартынова, 1908. – 618 с.
4. Кабанець Н. Обґрунтування нормативної природи поняття суспільного договору методом трансцендентальної критики / Н. Кабанець // *Про українське право. Збірник статей кафедри теорії та історії держави і права. Число III* / [за ред. І. Безклубого]. – К., 2008. – С. 76-79.
5. Кант Э. *Сочинения в 6-ти томах* / Э. Кант / [под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И.

- Ойзермана]. – Т. 4. – Ч. 2. – М.: Мысль, 1965. – 544 с.
6. Кант Э. Сочинения в 6-ти томах / Э. Кант / [под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзермана]. – Т. 6. – М.: Мысль, 1966. – 568 с.
7. Кюльпе О. Введение в философию / О. Кюльпе / [пер. с нем.] / [под ред. С. Л. Франка; вст. ст. И. В. Журавлева]. – [изд. 3-е доп.]. – М.: Изд-во ЛКИ, 2007. – 384 с.
8. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления: [монография] / С. И. Максимов. – Х.: Право, 2002. – 327 с.
9. Ролз Д. Политичний лібералізм / Д. Ролз. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 382 с.
10. Ролз Д. Теория справедливости / Д. Ролз. – Новосибирск: Изд-во Новосибирского ун-та, 1995. – 535 с.
11. Рьод В. Шлях філософії: XIX-XX століття: [посібник] / В. Рьод. – К.: Дух і літера, 2010. – 368 с.
12. Савальский В. А. Основы философии права в научном идеализме. Марбургская школа философии: Коген, Наторп, Штаммлер и др. / В. А. Савальский. – М.: Типография Императорского Московского ун-та, 1909. – 367 с.
13. Чичерин Б. Н. Политические мыслители Древнего и Нового мира. В 2-х частях / Б. Н. Чичерин. – М.: Типография т-ва И.Д.Сытина, 1897. – Выпуск I. – 235 с.
14. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права: [учебное пособие] / Г. Ф. Шершеневич. – М.: Изд. Бр. Башмаковых, 1911. – 698 с.

Кабанець Н. І. Нормативно-правовий зміст та конструктивне значення поняття суспільного договору

У статті поняття суспільного договору аналізується з гносеологічних та теоретико-юридичних позицій. Вказується на можливість використання такого поняття при конструктивному моделюванні у правовій реальності.

Ключові слова: нормативне поняття суспільного договору, гносеологія, деонтологія, структура договору.

Кабанець Н. И. Нормативно-правовое содержание и конструктивное значение понятия общественного договора

В статье понятие общественного договора анализируется с гносеологических и теоретико-юридических позиций. Указывается на возможность использования такого понятия при конструктивном моделировании в правовой реальности.

Ключевые слова: нормативное понятие общественного договора, гносеология, деонтология, структура договора.

Kabanets N. Regulatory and legal status and constructive meaning of social contract

In the article are analyzed the concept of the public contract from gnoseological and theoretical legal positions. It is underlined possibility of use of such concept at constructive modeling in a legal reality.

Keywords: standard concept of the public contract, gnoseology, deontology, contract structure.